

Täysistunto

Torstai 26.1.2023 klo 15.59—18.50

3. Valtiontalouden tarkastusviraston vuosikertomus eduskunnalle 2022

Kertomus K 21/2022 vp

Valiokunnan mietintö TrVM 10/2022 vp

Ainoa käsittely

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Ainoaan käsittelyyn esitellään päiväjärjestyksen 3. asia. Käsittelyn pohjana on tarkastusvaliokunnan mietintö TrVM 10/2022 vp. Nyt päätetään kannanotosta kertomuksen johdosta. — Mennään keskusteluun. Valiokunnan puheenjohtaja, edustaja Alanko-Kahiluoto.

Keskustelu

17.03 **Outi Alanko-Kahiluoto vihr** (esittelypuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Tarkastusvaliokunta on tarkastusviraston vuosikertomusta käsitellessään perehtynyt kahteen tarkastuskertomukseen sosiaaliturvan uudistamisesta: ensimmäiseksi kannustinloukkujen purkamisen valmisteluun ja toimeenpanoon ja toiseksi opintotukiuudistusten tuloksellisuuteen 2010-luvulla. Valiokunnan kuulemat asiantuntijat pitävät molempia tarkastuskertomuksia laadukkaina ja ovat pääosin samaa mieltä viraston johtopäätöksistä. Tarkastukset tuovat uutta tietoa sosiaaliturvajärjestelmän toimivuudesta ja ongelmakohtista. Käsiteltemme ensimmäiseksi tarkemmin tarkastuskertomusta kannustinloukkujen purkamisesta.

Arvoisa puhemies! Lukuisista uudistuksista huolimatta Suomen vero- ja sosiaaliturvajärjestelmässä on edelleen kannustinloukkuja. Valtiontalouden tarkastusvirasto on selvittänyt, miten erilaisilla lainsäädäntötoimilla on onnistuttu purkamaan sosiaaliturvaan, ulosottoon ja verotukseen liittyviä loukkuja. Yksi näistä toimista oli vuonna 2018 voimaan tullut uudistus, joka antaa vähintään vuoden työttömyysetuutta saaneille velallisille oikeuden lykätä palkan ulosmittauksen aloittamista kuudella kuukaudella työllistymisestä. Tarkastusviraston mukaan uudistus ei kuitenkaan näytä merkittävästi lisänneen työnteon kannusteita, sillä lykkäysoikeus ei pienennä kannustinloukkua vaan siirtää sitä ajallisesti eteenpäin.

Valiokunnan kuulemien asiantuntijoiden mukaan ulosottojärjestelmä lukuisine poikkeuksineen on hyvin monimutkainen. Tähän ovat johtaneet ulosottojärjestelmän jatkuvat pienet uudistukset, harkinnanvaraisuus ja hakemuksesta saatavat poikkeukset. Valiokunta pitääkin tärkeänä sitä, että ulosottojärjestelmän uudistamistarpeet huomioidaan kokonaisuutena sekä velallisten että velkojen asema huomioiden.

Sosiaaliturvauudistusta valmistelevan sosiaaliturvakomitean selvitysten mukaan kannustinloukuista ei ole mahdollista päästä kokonaan eroon, mikäli halutaan säilyttää pohjoismaisen hyvinvointivaltion tasoinen toimeentulo työttömille ja työvoiman ulkopuolella oleville. Pitkittyneeseen työttömyyteen liittyvät työllistymisen kannustimet ovat Suomes-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 156/2022 vp

sa heikot muihin maihin verrattuna. Valiokunta pitää tätä vakavana puutteena järjestelmän toimivuuden näkökulmasta ja pitää tärkeänä, että kannustinloukkujen purkamiseen tältä osin kiinnitetään erityistä huomiota järjestelmää uudistettaessa. Valiokunta pitää kannustinloukkujen vähentämistä ylipäättään tärkeänä tavoitteena sosiaaliturvajärjestelmän uudistamisessa. Sosiaaliturvaa on vuosien varrella uudistettu pienin muutoksin, joiden myötä lainsäädäntö on monimutkaistunut. Valiokunta edellyttää, että sosiaaliturvajärjestelmää yksinkertaistetaan ja selkeytetään uudistusten myötä.

Seuraavaksi käsitellään opintotuki uudistuksia:

Opintotuki uudistusten yleisenä tavoitteena on ollut toimeentulon turvaaminen päätoimille opiskelijoille, suunnitelmallisen ja päätoimisen opiskelun edistäminen sekä opintoaikojen lyhentäminen. Vuoden 2017 uudistuksella tavoiteltiin lisäksi valtiontalouden säästöjä. Valtiontalouden tarkastusviraston mukaan opintotuen uudistuksille asetetut tavoitteet ovat pääosin toteutuneet mutta uudistusten valtiontaloudellisten kustannusten arvioinnissa kuitenkin osittain epäonnistuttiin. Valiokunta korostaa, että vaikutuslaskelmien paikkansapitävyyteen tulisi jatkossa kiinnittää huomiota. Erityisesti tulisi varmistaa, että valmistelua varten on käytössä ajantasaista ja riittävän kattavaa tietoa ja aineistoja opiskelijoiden asu-
miskustannuksista ja tuloista sekä niiden yhteydestä opintojen etenemiseen, työssäkäyntiin ja asumisen valintoihin.

Ensiksi käsitellään opintolainaa:

Opintotuen opintolainapainotteisuutta lisättiin kaikissa 2010-luvulla tehdyissä opintotuen uudistuksissa. Opintovelallisten osuus opintotukea saaneista on kasvanut niin toisen kuin kolmannenkin asteen koulutuksessa. Myös keskimääräinen opintolainan määrä on selvästi kasvanut. Asiantuntijat näkevät opiskelijoiden velkaantumisen kasvun huolestuttavana erityisesti nykyisessä taloudellisessa tilanteessa, jossa lainakorot ovat nousussa. Asiantuntijoiden mukaan opintolainan nostamisen tulisi olla opiskelijoille turvallista. Valiokunnan näkemyksen mukaan korkokaton tai vastaavan mekanismin käyttöönottoa tulisi jatkossa harkita opintotukea uudistettaessa opintolainoihin liittyvän korkoriskin pienentämiseksi.

Ammatillisen koulutuksen opiskelijoilla velkaongelmat lisääntyivät erityisesti vuoden 2017 uudistuksen jälkeen, kun valtion lainatakausta nostettiin, maksuhäiriömerkintä opintolainan esteenä poistui ja toisen asteen opiskelijoiden tulee nostaa koko lukukauden lainaerä yhdellä kertaa. Asiantuntijat ehdottavat yhtenä vaihtoehtona ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden velkaantumisen hillitsemiseksi opintolainahyvityksen ulottamista myös ammatillisen koulutuksen opiskelijoihin. Valiokunnan mielestä tulisi harkita myös muita lainaturvallisuutta lisääviä toimia, kuten useampien nostoerien salliminen lukukaudessa.

Seuraavaksi käsitellään opiskelijoiden toimeentuloa: Kaikilla 2010-luvulla opintotukeen tehdyillä uudistuksilla pyrittiin parantamaan opintotuen riittävyttä opiskeluaikaisen toimeentulon turvaamiseksi. Tarkastusviraston mukaan opiskelijoiden tulot ovat 2010-luvulla nousseet kaikilla oppilaitosasteilla. Ansiotulot ovat edelleen keskimäärin merkittävien opiskelijoiden tulonlähde. Opintotuen tuloarvoja on viime vuosina korotettu, ja opiskelijat ovat lisänneetkin työnteon määrää, mikä näkyy tulojen pakkaantumisena tuloarvojen alapuolelle. Asiantuntijoiden mukaan ei ole tutkimusnäyttöä siitä, että opiskelun aikainen työnteke edistäisi työllistymistä opintojen päättymisen jälkeen. Myöskään työnteon vaikutuksesta opintojen etenemiseen ei ole luotettavaa tutkimustietoa. Valiokunta pitää tärkeänä, että tuloarvojen noston vaikutuksia opiskelijoiden työssäkäyntiin ja opintojen etenemi-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 156/2022 vp

seen seurataan ja teetetään tutkimus siitä, miten työssäkäynti vaikuttaa työllistymiseen valmistumisen jälkeen.

Vielä muutama sana yleisestä asumistuesta: Vuoden 2017 opintotukiudistuksessa asuinpiirissä olleet opiskelijat siirrettiin pääsääntöisesti yleisen asumistuen piiriin. Muutoksen myötä opiskelijoiden asumisen tuki on parantunut, kun tuen määrä on noussut. Lisäksi yleinen asumistuki kattaa asumisesta aiheutuvia menoja myös silloin, kun opintotukea ei ole käytettävissä, ja kesäaikana. Perhekunnan käyttö tuen perustana on kuitenkin vähentänyt yhteisöllistä kimppekämpässä asumista opiskelun aikana. Menettäjinä ovat olleet myös opiskelevat pariskunnat. Valiokunnan mielestä jatkossa tulisi selvittää esimerkiksi sosiaaliturvakomitean työn yhteydessä, olisiko perhekunnan käsite asumistuen perustana mahdollista korvata yksilöllisellä perusteella.

Viimeisenä vielä muutama sana näiden uudistusten vaikuttavuuden ja tuloksellisuuden arvioinnista: Suomen sosiaaliturvan kehittämisen yhtenä keskeisenä heikkoutena on ollut uudistusten jälkiarviointien puute. Lukuisia suuriakin uudistuksia on toteutettu ilman niiden vaikutusten arviointia, eikä lainvalmisteluvaiheessa myöskään ole tehty suunnitelmaa jälkiarvioinnista. Tarkastusvaliokunnan mielestä jälkiarviointien tulisi ylipäätään olla kiinteä osa lainvalmisteluprosessia. Jälkiarvioinnin huolellinen huomioiminen jo suunnitteluvaiheessa varmistaisi, että arvioinnin tuottama tieto hyödyttää lainsäädännön valmistelua ja toteuttamista, arviointi on laadultaan käyttötarkoitusta vastaavaa ja että oikeanlaista tietoa kerätään kustannustehokkaasti. Myös tarvittavan seurantatiedon keräämiseen tulee valiokunnan mielestä kiinnittää aiempaa enemmän huomiota. Valiokunnan käsityksen mukaan on harvinaista, että lainsäädäntöhankkeen osana ryhdyttäisiin keräämään uutta rekisteriaineistoa tai tilastotietoa, jonka avulla uudistuksen vaikutuksia olisi mahdollista seurata.

Valiokunnan päätösehdotus on, että eduskunta hyväksyy kannanoton kertomuksen K 21/2022 vp johdosta, ja valiokunnan kannanottoehdotus on, että eduskunnalla ei ole huomautettavaa kertomuksen johdosta.

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Näin. Kiitoksia, puheenjohtaja Alanko-Kahiluoto. — Ja sitten edustaja Mäkisalo-Ropponen.

17.12 Merja Mäkisalo-Ropponen sd: Kiitos, arvoisa puhemies! Ja kiitos valiokunnan puheenjohtaja Outi Alanko-Kahiluodolle mietinnön esittelystä. En enää kertaa puheenvuorossa esille tulleita asioita muuten, mutta minäkin haluan korostaa tarkastusvaliokunnan mietinnöstä muutamia huomioita erityisesti uudistusten vaikuttavuuden ja tuloksellisuuden arvioinnin tärkeydestä.

Mietinnön viimeisessä osiossa tarkastusvaliokunta käsittelee uudistusten ja vaikuttavuuden arviointia, ja Valtiontalouden tarkastusviraston mukaan esimerkiksi sosiaaliturvajärjestelmän ja politiikkatoimien hajanaisuus, lyhytjänteinen rahoitus sekä riittämätön seuranta ovat tehneet tuloksellisuuden ja vaikuttavuuden arvioinnista vaikeampaa. Näiden arviointi on kuitenkin keskeistä, kun uudistuksia tehdään. Uudistusten ja päätöksenteon on perustuttava tutkimusnäyttöön ja vaikutusarviointiin, sekä niitä on myös jälkikäteen pystyttävä arvioimaan. Jo uudistuksia valmistellessa tulee suunnitella, miten niiden tavoitteiden toteutumista ja vaikuttavuutta arvioidaan ja mitataan. Tähän asiaan tarkastusvaliokunta on itse asiassa puuttanut useammankin kerran mietinnöissään ja erityisesti siinä yhteydessä, kun teimme selvityksen lainsäädäntötyön vaikutusten arvioinnin laadusta.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 156/2022 vp

Puhemies! Tämän takia onkin hienoa, että hallituksen aloittamassa parlamentaarisessa sosiaaliturvauudistuksessa on kiinnitetty erityistä huomiota tietopohjan keräämiseen sekä vaikutusarvioinnin tarpeeseen. Tarkastusvaliokunta toteaa, että pitkään sosiaaliturvamme uudistamisen keskeisenä heikkoutena on ollut jälkiarviointien puute. Sosiaaliturvajärjestelmämme on koko yhteiskuntamme ja ihmisten kannalta keskeinen osa hyvinvointivaltiotamme, ja erityisesti sen uudistusten vaikutuksia on keskeistä arvioida jälkikäteen.

Mutta kyllähän tämä sama asia pätee myös kaikkiin muihinkin uudistuksiin. Muun muassa lapsiasiavaltuutettu viime vuonna eduskuntakertomuksessaan arvosteli aiempien vuosien peruskouluhankkeita, joiden jälkiarviointi oli jäänyt liian vähäiseksi. Toisaalta hän kehui hallituksen oppivelvollisuus uudistusta, koska sen taustalla oli merkittävä tietopohja sekä siitä tehtiin jo lainsäädäntövaiheessa jälkiarviointisuunnitelma.

Ne jälkiarvioinnit eivät toteudu, ellei niitä suunnitella jo etukäteen. Jälkiarvioinnin tulisi olla kiinteä osa lainvalmisteluprosessia, ja tämä tietysti vaatii taustalle riittävän tutkimusnäyttöön perustuvan tietopohjan ja toimeenpanon suunnittelun niin, että se mahdollistaa tutkimusasetelmat uudistusten vaikutusten tutkimiseksi. Muun muassa asteittainen tai alueellinen toimeenpano tai kokeilut ja pilotoinnit edesauttavat tätä.

Ja lopuksi, arvoisa puhemies: laajaan tietopohjaan ja tutkimusnäyttöön perustuvalla valmistelulla sekä ennakkoon suunnitellulla jälkiarvioinnilla voimme parhaiten varmistaa, että tärkeiden uudistusten tavoitteet aidosti toteutuvat ja saamme aikaan haluttua muutosta, ja kyllä tähän pitää kiinnittää entistä enemmän huomiota jatkossa. — Kiitos.

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Kiitos. — Ja edustaja Hoskonen.

17.16 Hannu Hoskonen kesk: Arvoisa herra puhemies! Tarkastusvaliokunta on tehnyt huolellista työtä ja kiinnittänyt oikeisiin asioihin huomiota. Pari huomiota siltä osin tässä mietinnössä viitattuun sosiaali- ja terveydenhuollon uudistukseen. Nythän meillä ovat hyvinvointialueet jo toiminnassa, on uudistettu tätä sosiaali- ja terveydenhuollon alaa vahvasti. Tuo sosiaalipuolen lainsäädäntö ja siihen sisältyvät erilaiset pienet viilaukset, mitä vuosikymmenten saatossa on sinne tehty, kyllä kaipaavat uudistusta. Se on sellainen tilkkutäkki, että ei kyllä varmaan Suomessakaan kovinkaan montaa huippuasiantuntijaa ole, joka ymmärtää sen kokonaisuuden. Muistan, kun aikanaan oli metsälainsäädännön pykälät, niin silloin puhuttiin tuolla metsäpuolella, että koko metsälainsäädännön kokonaisuutta Suomessa ymmärsi kuulemma kolme henkilöä. Veikkaanpa, että Suomessa koko sosiaaliturvajärjestelmän tuntijoita, jotka sen osaavat kunnolla läpi, ei monta ole. Elikkä siihen kaivataan kyllä virtaviivaisuutta, eli tarkastusvaliokunnalle suuret kiitokset tärkeästä huomiosta.

Toinen on sitten nämä opintotukijärjestelmään liittyvät ongelmat. Se on totta, että meillä on siirrytty tähän opintovelkapohjaiseen tukimalliin Suomessa. Sinänsähän siinä on vahva kannustin, että kun on ottanut velkaa, niin se kyllä kannustaa sitten myös äkkiä opiskelemaan ja sen jälkeen menemään äkkiä työelämään — se siinä on hyvä puoli. Mutta tietenkin ymmärrän, että siinä on se hieman ongelmallinen puoli, eikä ihan vähän olekaan, että pienituloisilla, vaatimattomista oloista tulevilla oppilailla tämä muodostaa kieltämättä ongelman.

Muistan, kun tässähän istui taannoin — ei ole pitkä aika siitä, kun tähän opintotukijärjestelmään siinä viitattiin — harvaan asutun maaseudun parlamentaarinen työryhmä, jossa esitettiin, että annettaisiin opiskelijoille opintovelkoja anteeksi, mikäli he lähtevät harvaan

Pöytäkirjan asiakohta PTK 156/2022 vp

asutulle alueelle töihin, esimerkiksi nyt vaikka opettajiksi tai mihinkä tahansa muihin työtehtäviin. Tällaisiin uudistuksiin pitäisi kannustaa ja niitä tehdä, koska nehan nimenomaan ovat sitä, että ohjataan ihmisiä töihin, ja tällä keinoin voitaisiin nuorille tarjota työpaikkoja muualtakin kuin kasvukeskuksista. Aikanaanhan tällainen järjestelmä oli, muun muassa syrjäseutupisteistä puhuttiin silloin, jolloin kannustettiin siirtymään harvaan asutulle alueelle töihin esimerkiksi opettajiksi taikka sairaanhoitajiksi tai mihin nyt tahansa, ja tämä sama järjestelmä pitäisi ottaa käyttöön. Toki tiedän, että tämä HAMA-uudistus — harvaan asutun alueen, maaseutualueen, uudistus — jonka parlamentaarinen työryhmä tässä istui, ei valitettavasti tainnut edetä sen pitemmälle kuin että hyvä mietintö tehtiin. Se jäi sitten siihen, kun ei yhteisymmärrystä löytynyt toteutuksesta. Toivoisin, että tämäntyyppiset asiat toteutuvat.

Ja lopuksi, arvoisa puhemies, nämä kannustinloukut: Kiitän valiokuntaa rohkeasta arvioinnista kannustinloukkuja koskien. Kun vielä jonain päivänä sen päivän näkisin, että nämä kannustinloukut oikeasti puretaan — mutta olen vuosien saatossa tullut yhä pessimistisemmäksi, tuskinpa se toteutuu. Rohkea avaus, ja kiitän siitä valiokuntaa ja puheenjohtajaa.

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Näin. — Ja edustaja Kiuru.

17.19 Pauli Kiuru kok: Arvoisa herra puhemies! Nostan tästä valiokuntamme mietinnöstä tämän viimeisen kappaleen, jossa sanotaan: ”Vertailukelpoisten verrokkiryhmien laajamittaisemman hyödyntämisen mahdollisuuksia tulee valiokunnan mielestä selvittää.” Ja miksi näin? Valiokunta vastaa: ”Näin päätöksenteon tietoperustaa olisi merkittäväällä tavalla mahdollista parantaa.”

Olen aina itse kannattanut eri yhteyksissä kokeilukulttuuria. Eri hallitusohjelmissa on nostettu tiedolla johtaminen esiin, kun tehdään lainsäädäntöä. Ja vaikka meillä on kuinka hyvää valmistelua, vaikka meillä on kuinka hyviä asiantuntijoita valiokunnissa ja vaikka ministeriössä tehdään hyvää työtä, niin ihmisten käyttäytyminen on kuitenkin viime kädessä arvoituksellista. Ei pysty etukäteen aina sanomaan, minkälaiseen käyttäytymiseen joku lainsäädäntömuutos johtaa.

Edustaja Autto nosti suullisella kyselytunnilla tämän saman asian esiin puhuessaan Lapista: matkailualasta, ravintola-alasta ja erilaisista kokeilumahdollisuuksista sillä suunnalla. Esimerkiksi alueellisesti Lapissa voitaisiin joitakin asioita kokeilla, miten se toimii. Näinhän itse asiassa peruskoulu jalkautettiin Suomeen. Lähdettiin pohjoisesta liikkeelle ja asteittain eteenpäin, ja jos oli korjattavaa, niin sitten korjattiin, kun saatiin kokemusta käytännön kokemusten ja elämän kautta.

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Ja edustaja Autto.

17.21 Heikki Autto kok: Arvoisa herra puhemies! Haluan tähän alkuun todeta tarkastustoiminnan tärkeydestä ja kiittää sekä tarkastusvirastoa että tarkastusvaliokuntaa tästä työstä, jota teette. Se on aivan valtavan tärkeää, jotta laajasti luottamus hallintoon Suomessa säilyy sillä hyvällä tasolla, joka se on meillä perinteisesti ollut. Ja kiitos myös valiokunnan puheenjohtajalle, edustaja Alanko-Kahiluodolle, tästä mietinnön esittelystä.

Tosiaan tarkastustoiminnan merkitystä ei voi sillä tavalla liikaa korostaa, koska kun ajatellaan, mikä on tehnyt tällaisesta pienestä vähäväkisestä maasta viimeisen 150 vuoden ai-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 156/2022 vp

kana sen ihmeellisen menestystarinan, joka on johtanut siihen, että kun nyt maailmalta tänepäin katsotaan, katsotaan ehkäpä melkein mittarilla kuin mittarilla maailman parasta maata, niin se on ilman muuta se, että suomalaisilla on laaja luottamus lakiin. Kun on oikeus ääneen, niin voi myöskin luottaa lakiin mutta on myöskin luottamus viranomaisiin ja instituutioihin. Kun voi kokea sen, että laki on kaikkien niiden puolella, jotka lakia noudattavat, niin silloin myös nämä instituutiot suojelevat niitä, jotka oikein toimivat. Se auttaa myös luomaan vahvan luottamuksen kanssaihmissiin, ja se on tietysti valtavan tärkeä käyttövoima menestyvälle yhteiskunnalle. Tällä pieni ja varsin köyhistä taustoista aikanaan tätä menestystä rakentamaan alkanut kansakunta on varmasti voinut monta vaikeutta voittaa ja monia hienoja asioita saavuttaa. Niistä edustaja Kiuru edellä mainitsi esimerkiksi tuon peruskoulun, josta olemme voineet olla ylpeitä.

Mutta kieltämättä tuleville hallituskausille, tuleville eduskunnille jää työtä palauttaa ehkäpä se peruskoulukin siihen tietynlaiseen loistoon, jossa se on ehkä mennä vuosikymmeninä ollut, kun ne oppimistulokset, mitä vaikkapa 80-luvulla pystyttiin tuottamaan, olivat niitä, jotka sitten mahdollistivat sen pohjan, että ne nuoret, jotka koulussa sitten jatkoivat kohti jatko-opintoja ja yliopistouraa, muita opintoja, olivat niitä, jotka sitten tuossa vuosituhaten vaihteen molemmin puolin työelämässä tekivät Suomelle sen ihmeen, että maailmalta kun katsottiin, niin katsottiin maailman kilpailukykyisintä kansantaloutta. Elikkä koulutus on valtavan tärkeä asia, ja tässä mielessä tietysti tämä viime vuoden tarkastuskertomus koskettelee erityisesti koulutusta tuon opintotukikokonaisuuden kautta, mutta kaiken kaikkiaan tämä sosiaaliturvakokonaisuus on valtavan tärkeä kysymys.

Arvoisa puhemies! Ehkä haluaisin tällä, mitä edellä sanoin, vähän pohjustaa sitä, että tämä mietintö mielestäni kyllä osaltaan myöskin kuvaa sitä uudistamisen tarvetta, jota suomalaisessa yhteiskunnassa on, palauttaa asioita hieman sinne hyvinvointivaltion perusajatuksen äärelle, sen ajatuksen äärelle, että kun jokainen työkäinen ja työkykyinen saatuaan sen maailman parhaan koulutuksen, sen pohjalta, osallistuu sitten työelämään, niin pystymme rahoittamaan hyvät palvelut kaikille ja perustellut, välttämättömät tulonsiirrot heille, jotka niitä tarvitsevat. Kieltämättä viime vuosikymmeninä meillä on tämä hyvinvointivaltion perusidea lähtenyt hieman hukkumaan siinä mielessä, että nämä tulonsiirrot ovat kasvaneet niin suuriksi, ja yhteiskunnassa on menetetty myös sellaista työn tekemisen eetosta ja itse asiassa ajateltu, että joissain tilanteissa joillekin ja itse asiassa valitettavan isolle joukolle suomalaisia tulonsiirrot ovat koko elämän ajan ensisijainen tulon hankkimisen lähde. Tämä on itse asiassa johtanut jo siihen, että meillä alkaa olla tällaista periytyvää, ylisukupolvista huono-osaisuutta sen vuoksi, että vaikka tulonsiirrotkin ovat hyvällä tasolla, niin eiväthän ne tietenkään voi taata kovin leveää leipää. Ja tämä on ilman muuta asia, joka yhteiskunnassamme tulee nyt kaikkein kipeimmin korjata, se, että saadaan Suomeen palautettua se työn tekemisen eetos, jolla varmistetaan, että työtä tekemällä jokainen työkäinen, työkykyinen tarjoaa toimeentulon itselleen, läheisilleen ja osaltaan rakentaa tämän koko hyvinvointivaltion rahoitus pohjaa, jolla sitten ne kaikki välttämättömät yhteiset menot voidaan rahoittaa.

Sosiaaliturvan täytyy olla vain turvaverkko, joka pompauttaa sitten niissä elämäntilanteissa, joissa sitä yhteiskunnan tukea tarvitaan, takaisin sille uralle, joka johtaa työelämään ja siihen, että jokainen itse pystyy omalla panoksellaan oman hyvinvointinsa parhaiten rahoittamaan ja järjestämään. Ja tämä työnteon eetos meidän pitää palauttaa, koska tosiaan se, että ihmiset jäävät näiden erilaisten kannustinloukkujen vangiksi ja ikään kuin sitten roikkumaan sosiaaliturvan varaan, johtaa kierteeseen, jossa tällainen vähäosaisuus — ja

Pöytäkirjan asiakohta PTK 156/2022 vp

voi sanoa suoraan huono-osaisuus — alkaa periytyä, ja sitä emme halua kenellekään, vaan toivomme, että löydämme ratkaisuja siihen, että suomalainen yhteiskunta on sitä, että täällä parhaansa tekeminen aina kannattaa, ja sitä, että jokainen suomalainen myös kokee, että parhaansa kannattaa lähteä tekemään sekä oman että yhteisen hyvän vuoksi.

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Näin, kiitoksia. — Edustaja Risikko.

17.27 Paula Risikko kok: Arvoisa herra puhemies! Täällä tosiaan esiteltiin Valtiontalouden tarkastusviraston vuosikertomukseen eduskunnalle 2022 liittyvä tarkastusvaliokunnan mietintö, ja edustaja Alanko-Kahiluoto ansiokkaasti meille esitteli tätä mietintöä. Ihan muutama nosto sieltä. Ensiksikin, erinomaisen hyvä oli tämä teidän mietintönne. Te olitte nostaneet siellä erinomaisen hyviä kohtia. Muutamasta niistä:

Tuo kannustava sosiaaliturva, jota minä itse haluan korostaa — miten me saataisiin se sosiaaliturva oikeasti niin, että se kannustaa työntekoon? Nyt valitettavasti on monesti niin, että meillä on tilanne yksinkertaisesti se, että sosiaaliturva ei kannusta ottamaan työtä vastaan, varsinkaan pienipalkkaisia työtehtäviä, ja sitten nämä kannustinloukut tekevät sitä osittain. Kun olen itse, kun olen ollut sosiaali- ja terveysministerinäkin ja näitä asioita paljon pohtinut, asiantuntijoidenkin kanssa jutellut, niin kyllä se valitettavasti vain niin on, että se kannustinloukku on aina jossakin, jos emme uskalla puuttua määrättyihin kriittisiin kohtiin. Nyt vain päättäjien pitää päättää, missä se kannustinloukku on. No minä olen vähän sitä mieltä, että tämäkin pitäisi ratkaista jotenkin niin, että niitä kannustinloukkuja olisi mahdollisimman vähän, ja jos niitä jossakin on, ne olisivat nimenomaan sellaisia, jotka kannustavat ottamaan vastaan työtä. Työ on parasta sosiaaliturvaa, ja se tuo sitä toimeentuloa ihmiselle itselleen ja hänen perheelleen.

Tässä mietinnössä nostettiin myöskin opintotukiuudistukset. Olen tuossa sivistysvaliokunnan puheenjohtajana jo itsekkin ja me ollaan meidän lausunnoissa ja mietinnöissäkkin linjattu sitä, että se vaatii sellaisen kokonaisuudistuksen, tuo opintotukilainsäädäntö, ja se on varmasti tulevilla eduskuntakaudella vähintäänkin aloitettava.

Sitten tämä sosiaaliturvauudistushan, mitä nyt tämä sosiaaliturvakomitea tekee, on valtavan tärkeää työtä, mutta kyllähän se aika vaikea on, kun se on valtavan kompleksista lainsäädäntöä ja hyvin monimutkaistakin, koska sitä on aina tilkkutäkkimäisesti vaan sitten tehty ja kehitetty. Kuka sitten uskaltaa uudistaa sen perin pohjin — se on aika vaativa homma.

Sitten erityisesti haluan kiittää siitä, että täällä pohdittiin uudistusten vaikuttavuuden ja tulosten arviointia. Kyllähän tänä päivänä se kova ja tärkeä sana on vaikuttavuus. Eli meidänhän pitäisi ennakolta arvioida aina niitä, mitä suunnitellaan, ja sitten pitäisi jälkikäteen arvioida, miten ne menivät. Olen itse pohtinut hyvin pitkälle sitä. Luulen, että Alanko-Kahiluoto on tutkijamyönteinen ihminen ja vaikuttavuudesta hyvin kiinnostunut. Minä olen miettinyt sitä, että tuleva hallitusohjelma pitäisi olla rakennettu niin, että siellä on nimenomaan vaikuttavuuden arviointi, että yhtä ainutta toimea ei ministeriöissä tehtäisi, jos niissä ei ole vaikutusten arviointia, kustannusvaikuttavuutta mietitty. — Kiitos.

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Kiitos. — Ja edustaja Heinonen.

17.30 Timo Heinonen kok: Arvoisa herra puhemies! Tässä on hyvää keskustelua käyty tarkastusvaliokunnan mietinnön pohjalta. Edustaja Kiuru nosti esille kokeilukulttuurin, ja

Pöytäkirjan asiakohta PTK 156/2022 vp

se on varmasti sellainen asia, että kannattaa meidän tyypillisessä maassa laajemminkin ottaa käyttöön. Meillä on hyvin erilaisia alueita, ja toisilla alueilla toinen toimii ja toisella ei, ja tietysti silloin kannattaa miettiä, voitaisiinko edetä vaikkapa vähän vaihteittain.

Edellä edustaja Risikko puhui kannustavasta sosiaaliturvasta. Ajattelen hyvin samalla tavalla. Mutta oma huomioni, jota halusin ottaa esille, on opintotukiuudistus ja siinä tehty tarkastusvaliokunnan työ. Oikeastaan yritin tuossa kyselytunnilla päästä tähän samaan aihealueeseen nostamaan tämän esille. Nyt kun tämä on niin sopivasti heti tähän kyselytunnin perään, niin ajattelin, että otan tämän, minkä olisin siellä ottanut.

Täällä puhuttiin kyselytunnilla hetki sitten työvoimapulasta. Meillä työvoimapula on tällä hetkellä sellainen, että se ei ole enää vain jossain yhdessä tietyssä ammattikunnassa tai alueella tai muualla, vaan se on hyvin laaja, itse asiassa koskee lähes koko yhteiskuntaa, koko Suomea ja kaikkia eri ammattikuntia.

Opiskelijoiden opintotukiuudistuksessa tämä hallitus on tehnyt hyvän toimen, jossa tehtiin päätös vapaan tulon rajojen korottamisesta 50 prosentilla. Nyt oikeastaan olisin halunnut tätä ministeriltä kysyä ja haastaa siihen, olisiko tässä itse asiassa paikka vaikkapa määraikaisesti luopua vapaan tulon rajoista kokonaan. Kun meillä on erittäin raju työvoimapula esimerkiksi hoiva-alalla, varhaiskasvatuksessa ja monessa muussa, sijaispula on todella akuutti, niin silloin olisi mahdollisuus saada täältä nuorista apuja näihin tehtäviin. Ja vielä jos siinä tilanteessa se opiskelija, joka työhön tulee, pääsisi sille omalle alalle, mihin hän on valmistumassa tai mihin hän on opiskelemassa, niin se olisi monessa mielessä tietyllä tavalla win-win-tilanne. Nuori saisi työkokemusta siitä omasta alastaan, työvoimapulasta kärsivä ala saisi kaipaamaansa työvoimaa, ja toisaalta sitten myös verotuloja tähän maahan tulisi. Ja kun tässä mietinnössä puhutaan myös opintolainan koroista, voisi ajatella sitäkin, että ei meidän opiskelijoille ja nuorille muuten yhtään tekisi pahaa saada hivenen lisää rahaa käyttöön tässä tilanteessa, kun elinkustannukset ovat rajusti nousseet.

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Näin. — Ja edustaja Essayah.

17.33 Sari Essayah kd: Kiitoksia, arvoisa puhemies! Oli mukava kuulla tässä edellä kollegojen puheenvuoroja ja erityisesti tästä sosiaaliturvauudistuksesta, joka on noussut tässä Valtiontalouden tarkastusviraston vuosikertomuksesta annetussa mietinnössä hyvin esille. Kyllä tosiaankin tämä sosiaaliturvakomitea on nyt istunut tämän kauden, ja oikeastaan tärkein asia, mihin toivon, että kaikki puolueet nyt sitoutuisivat, on se, että tätä työtä jatketaan. Tämähän perustettiin kahdeksanvuotiseksi työryhmäksi, ja nyt ollaan puolessavälissä. Ensi viikolla meidän on sitten tarkoitus tulla myöskin julkisuuteen näitten niin sanottujen väliraporttien kanssa ja tuoda esille myöskin niitä ajatuksia, mitä tuossa matkan varrella on syntynyt.

Se on aivan selvä, että sellaista kertakaikkisen yhdellä kertaa tapahtuvaa sosiaaliturvauudistusta on turha odottaa. Meidän sosiaaliturvauudistus tai -malli on ylipäänsä vuosien varrella syntynyt, ja sitä on paikattu aina vähän sieltä ja täältä — on tullut uusia etuuksia ja entisiä on sulautettu ja muuta vastaavaa — eli siitä on tullut kohtuullisen monimukainen, mikä tässä mietinnössäkin nousee esille. Täällä puhutaan näistä kannustinloukuista mutta myöskin ihan näistä byrokraatialoukuista ja informaatioloukuista. Näitä kaikkia on varsin laaja-alaisesti nyt tuossa työssä pyritty kartoittamaan, mutta minun mielestäni tuossa työssä on ollut se hyvä puoli, että on selkeästi ajatus siitä, että halutaan oikeasti nyt tehdä niitä uudistuksia, niin että ei olisi jälleen kerran yksi sosiaaliturvaa pohtiva komitea tai

Pöytäkirjan asiakohta PTK 156/2022 vp

työryhmä, joka tuottaa raportin tyyliin ”Suomen sosiaaliturvan ongelmat ja kannustinloukut ja byrokratia- ynnä muut loukut”, koska niitä selvityksiä tämä maa on jo ihan tarpeeksi tehnyt ja nyt olisi oikeasti aika tehdä niitä ratkaisuja.

Myöskin se ajatus siitä, että lähdetään viemään tällaista kannustavan perusturvan mallia eteenpäin: kristillisdemokraatit ovat esittäneet jo viime vaalikaudella, että se olisi Suomessa nimenomaan se toimiva malli elikkä että meillä on yksi tällainen perusetuus, jonka päälle on sitten mahdollisuus rakentaa lisäosuuksia esimerkiksi liittyen vaikkapa huoltajuuteen tai asumiseen tai sitten harkinnanvaraisuuteen. Ja sitten vielä tämä malli: meillä on iso poliittinen konsensus siitä, että se nimenomaan on edelleenkin syyperusteinen ja vastikkeellinen, ei kansalaispalkkamallinen malli. Se, että me ollaan tuossa työryhmässä päästy tästä ajatuksesta yksimielisyyteen ja lähdetty näitten poliittisten reunaehtojen varassa sitä myöskin viemään eteenpäin, on todella jo iso askel eteenpäin. Nyt pitää vain sitten päästä oikeasti niihin konkreettisiin avauksiin ja sitten niihin lakimuutoksiin.

Tämä valiokunnan mietintökin nostaa esille juurikin nämä kannustinloukkuongelmat, ja se, että meillä on tullut mukaan tämä tulorekisteri, omalta osaltaan auttaa siihen automaattiseen kannustinloukkujen välttämiseen, milloinkaan esimerkiksi sosiaaliturvan, verotuksen ja palkkatulon yhteensovittaminen voidaan tehdä lineaarisesti. — Kiitos.

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Kiitos. — Ja edustaja Autto.

17.37 Heikki Autto kok: Arvoisa puhemies! Tässä on ollut erittäin hyviä puheenvuoroja ja todella hyvää keskustelua tärkeistä teemoista. Tuossa edellisen puheenvuoroni aikana on käsitelty oikeastaan ollenkaan tarkastusvaliokunnan arvostetun jäsenen Pauli Kiurun esiin nostamaa kokeilukulttuurin tärkeyttä.

Kun ajatellaan vaikkapa sosiaaliturvan uudistamista, niin se on niin valtava kokonaisuus, että olisi varmasti paikallaan eri osa-alueista pystyä saamaan aikaan enemmän sellaisia kokeiluja, joilla voidaan ihan oikeasti saada vertailtua ja kunnollista vertaisarvioitua tutkimustietoa siitä, mitä erilaisten uudistusten vaikutukset sitten ovat. Totta kai voimme vertailla kansainvälisesti, mutta Suomi on hyvin omaleimainen maa monessa mielessä ja yhteiskunta, jonka olemme rakentaneet, on hyvin omaleimainen. Tietenkin Pohjoismaihin voimme vertailla, ja sieltä hyvin paljon mallia olisikin otettavaksi vaikkapa sosiaaliturvan kannustavuuden osalta, mutta tällaista alueellista tai tiettyihin eri väestöryhmiin kohdentuvaa reippaidenkin kokeilujen kulttuuria kannattaisi ilman muuta edistää.

Jos, arvoisa puhemies, on niin, että vuoden 2000 perustuslakiuudistus, joka takaa eittämättä suomalaisille valtavan määrän erilaisia oikeuksia, on esteenä sille, niin pitääkö jopa tehdä sitten sellainen muutos perustuslakiin, että todetaan, että kyllä Suomessa kokeiluja voi tehdä, ei tarvitse aina koko järjestelmää kerralla muuttaa? Nyt hyvin monessa asiassa, kun ei saada kokeilujen kautta riittävää tietoa siitä, miten jokin uudistus oikeasti voisi toimia, uhkaavat jäädä ne uudistukset kokonaan tekemättä. Ei varmastikaan perustuslain tarkoitus ole se, vaan perustuslain tarkoittamat oikeudet ovat nimenomaan sitä, että Suomea kehitetään maailman parhaana maana.

Tuossa aiemmassa puheenvuorossani viittasin siihen, että vuosituhaten vaihteen molemmin puolin Suomi oli lähes mittarilla kuin mittarilla arvioituna maailman kilpailukykyisin kansantalous, mutta jos me teemme itsestämme ikään kuin vuoden 2000 ulkomuuseen, niin mehän jämähdämme paikallemme, kun kaikki muut kehittyvät, ja monet ovat jo

Pöytäkirjan asiakohta PTK 156/2022 vp

ohittaneetkin meidät siitä tilanteesta, kun haetaan vertailukohtaa. Elikkä tätä edustaja Kiu-run viisaasti esiin nostamaa kokeilukulttuuria myös itse kannatan.

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Näin. — Ja edustaja Risikko.

17.40 Paula Risikko kok: Arvoisa puhemies! Vielä jatkan tuosta äskeisestä. Tarkastusvaliokunnan puheenjohtaja Alanko-Kahiluoto nosti esille tästä mietinnöstä myös tämän uudistusten vaikuttavuuden ja tuloksellisuuden seurannan ja arvioinnin, ja minä vielä palaan siihen ideaani, mitä olen pohtinut.

Nythan valtiovalta on lisännyt nimenomaan tätä vaikuttavuusperusteista ohjausta: sosi-aali- ja terveysministeriöön on perustettu yksikkö, samoin tällainen osaamiskeskittymä myöskin valtiovarainministeriön budjettiosastolle. Nämä ovat niitä sellaisia, että sitä vai-kuttavuutta on alettu nyt aivan eri tavalla arvioida, kehittää, ohjata siihen suuntaan. Nyt mielestäni olisi sellainen aika, että myöskin hallitusohjelma ottaisi tämän vaikuttavuuden yhdeksi sellaiseksi perusteemaksi, että aina silloin, kun meillä on vähän rahaa, tätä kustan-nusvaikuttavuutta pohdittaisiin ja mitään uudistusta ei missään ministeriössä toimeenpan-taisi ennen kuin on mietitty sen kustannusvaikuttavuus. Vaikka siellä hallitusohjelmassa olisi tietenkin niitä tavoitteita, mihin yritetään päästä, ja niitä toimenpiteitä olisi sovittu, niin kuitenkin ne aina toimeenpantaisiin vasta sitten, kun se vaikuttavuuden arviointi on tehty. En muista, mikä maa se on, mutta jossain maassa on siis hallituksella ihan tällainen ulkopuolinen ryhmä, joka kokoontuu määrätyn väliajoin ja antaa nimenomaan ohjausta siitä vaikuttavuuden kehittämisestä ja arvioi sitä vaikuttavuutta, onko toimi järkevä. Ja se kustannusvaikuttavuus on keino priorisoida niitä toimia, ja nimenomaan pohditaan sitä kustannusvaikuttavuutta. Haastankin nyt vähän, kun tässäkin salissa on paljon sellaisia, jotka ymmärtävät tämän vaikuttavuuden perään, että voitaisiin pitää ihan vaikka sellainen pyöreä pöytä ja pohtia sitä yhdessä kollegojen kanssa, minkälainen on vaikuttavuusperus-teinen hallitusohjelma. Se edellyttää tietysti sitten sitä, että ministeriöissä tehdään sitä vai-kuttavuusperusteista ohjausta ja kehittämistä.

Sitten täällä oli vielä kokeiluista — tämä on oma muistikuvani — ja minä kannatan ni-menomaan tätä kokeilukulttuuria. Silloin aikoinansa tein lain, jossa annettiin kokeiluna mahdollisuus syrjäytyneitten nuorten auttamiseen ja syrjäytymisen ennaltaehkäisyyn, ja tehtiin sellainen lainsäädäntö, että moniammatillinen yhteistyö oli paljon helpompaa. Siitä sainkin tässä hiljattain palautetta, että olipa se hyvä laki, mutta ongelma oli se, että kun oli seuraava hallitus, niin sitä lakia ei sitten enää jatkettu. Mielestäni se on yksi sellainen, joka kannattaa sieltä naftaliinista nyt kyllä kaivaa. Jos me aiotaan taklata jotenkin tätä syrjäyty-mistä ja ennaltaehkäistä sitä, niin meillä pitää moniammatillisen yhteistyön olla paljon hel-pompaa. — Kiitos.

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Kiitos. — Ja edustaja Koponen, Ari.

17.43 Ari Koponen ps: Arvoisa puhemies! Täällä on puhuttu tänään myös peruskoulusta, ja kuten oppimistulokset näyttävät, niin alaspäin olemme menossa. Peruskoulussa pitäisi-kin ottaa muutama askel taaksepäin. Siellä pitäisi jokaisen tukea tarvitsevan oppilaan myös se tuki saada. Hallituksen kolmiportaisen tuen uudistus jäi tällä kaudella vain Oikeus oppia -ryhmän raporttiin.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 156/2022 vp

Inklusio tulisi poistaa, samoin liiallinen itseohjautuvuus, ryhmäkokoja tulisi pienentää. Enemmän kirjoja, vähemmän digiä: tämä toive tulee niin oppilailta kuin opettajilta. Selkeät vähimmäisosaamiskriteerit toisen luokan loppuun, ja sormien läpi katsominen pitäisi lopettaa esimerkiksi juuri luku- ja kirjoitustaidon osalta, mitkä ovat erittäin kriittisiä jatko-opinnoissa. Opettajan auktoriteetti tulisi palauttaa. Opettajien jaksamiseen tulisi puuttua. Heidän päätehtävänsä on opettaa, lisäksi muihin toimintoihin. Koko kouluyhteisön hyvinvoinnin tärkeyden ymmärtäminen ja sen lisääminen sekä myös perheiden vasuu. Tässä muutamia konkreettisia esimerkkejä.

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Näin. — Ja edustaja Vikman.

17.44 Sofia Vikman kok: Arvoisa puhemies! Valiokunnan mietintö nostaa esiin kannustinloukkujen ongelmia. Meillä on liikaa tilanteita, joissa työn tekeminen tai opiskeleminen ei ole taloudellisesti niin kannattavaa kuin jäädä kotiin. Tähän meillä ei tietenkään ole varaa.

Tähän asiaan liittyy myös opintotuki ja se, mihin me opetamme jo nuoria. On hullunkurista, että matalat tuloajat opettavat ja ovat opettaneet nuoret laskemaan, paljonko töitä voi tehdä ilman, että menettää tukia. Ahkeruudesta pitää aina palkita, ei rangaista. Onkin hyvä, että hallitus lopulta viime vuonna tuli kokoomuksen linjalle opintotuen tuloajojen pysyvän korotuksen suhteen ja pääsemme siihen, että ainakin hieman enemmän ahkeruudesta palkitaan ja opiskelijat saavat tehdä työtä niin lisätulojen kuin arvokkaan työkokemuksenkin hankkimiseksi. Samalla yhteiskunta viestittää, että työnteko on arvokasta ja tärkeää.

Joka tapauksessa meillä on vielä paljon kannustinloukkujen purkamista niin sosiaaliturvan uudistamisessa kuin sitten tässä. Vaikka nyt opintotuen tuloajoihin saatiin parannusta, niin kannattaisiko tässä työvoimapulan tilanteessa, ja kun valiokunnan mietintökin nosti opiskelijoiden velkaantumisen ongelmaa esiin, sallia vielä enemmän opiskelijoille mahdollisuuksia työntekoon ja esimerkiksi poistaa opintotuen tuloajat kokonaan tai nostaa niitä vielä merkittävästi?

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Ja edustaja Kankaanniemi.

17.46 Toimi Kankaanniemi ps: Arvoisa herra puhemies! Tämä kokeilukulttuurin omaksuminen tai sen kautta eteneminen on hyvin mielenkiintoinen asia, ja pidän sitä kyllä erittäin selvittämisen arvoisena. Meillä on viime vuosina tai ainakin jonkin aikaa sitten erilaisia kokeiluja järjestetty. Muistan nyt esimerkiksi Kainuun hallintokokeilun ja niin edelleen, mutta ehkä täällä sosiaali- ja terveystieteiden tai koulupuolella ei niitä ole ollut.

Tässä nousi ilmi, että perustuslaki saattaa estää niitä, mutta tämä meidän järjestelmä kun on sellainen, että perustuslakivaliokunta ei voi etukäteen ottaa kantaa vaan vasta sitten, kun on hallituksen esitys, jonka perustuslakivaliokunta sitten arvioi siltä kannalta, onko se perustuslain mukainen, niin meillä täytyisi ehkä tehdä niin, että tämäntyyppisistä asioista rohjettaisiin antaa hallituksen esityksiä ja sitten perustuslakivaliokunta katsoisi, voidaan mennä niiden mukaan. Ainakin usein on ollut niin, että jos kokeilu on määräaikainen ja tarkkarajainen, niin se on mennyt perustuslakivaliokunnan seulan läpi ja näitä on voitu silloin järjestää — varmaan nämä keskeiset perustuslain ehdot täytyy toki sen lisäksi täyttää.

Tämä neljän vuoden vaalikausi on tässä tietysti vähän ongelmallinen eli vähän lyhyt, kun tällainen kokeilu pitää hyvin suunnitella hallituksen toimesta ja sen jälkeen riittä-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 156/2022 vp

vän ajan olla kokeilun käynnissä, sen jälkeen on tarpeen tehdä hyvin huolellinen selvitys kokeilun tuloksista, ja sitten saattaakin olla, että eduskuntakausi ja hallitus vaihtuvat ja uuden hallituksen linjana on hylätä kaikki edellisen hallituksen hyvätkin aikeet. Näin ei saisi olla, ja siihen edustaja Risikon esittämä malli, että puolueet kävisivät tällaisen keskustelun ja valmistautuisivat tähän, olisi kyllä yksi erinomainen tapa edetä asiassa. Eli kannatan ja kannustan tähän suuntaan.

Toinen kysymys tässä oli tämä vaikuttavuus, joka nousi esille, ja se on todella tärkeää, että jokaisen uudistuksen, jokaisen hankkeen vaikutusarviot, kustannusvaikutusarviot ja muut, tehdään varsin tarkkaan. Meillä on lakihankkeissa on aina tehtävä ympäristövaikutusten, tasa-arvovaikutusten, taloudellisten vaikutusten ja niin edelleen arviot, mutta se kokonaisarvio kuitenkin esimerkiksi kustannustehokkuudesta ja -vaikuttavuudesta usein on vähän hakusalla hallituksen esityksistä, eli myös siihen pitäisi vahvasti kiinnittää huomiota.

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Näin. — Ja valiokunnan puheenjohtaja, edustaja Alanko-Kahiluoto.

17.49 Outi Alanko-Kahiluoto vihr: Kiitos, arvoisa puhemies! Ja lämmin kiitos kollegoille erittäin hyvästä keskustelusta samoin kuin mielenkiinnosta tätä tarkastusvaliokunnan yksimielistä mietintöä kohtaan.

Meidän valiokuntamme teki heti tämän kauden alussa tällaisen oman selvityksen siitä, miten voitaisiin parantaa säädösvalmistelun laatua. Se on mielestäni kyllä erittäin onnistunut selvitys, ja mielelläni sitä suosittelen teille kaikille perehdyttäväksi ihan tulevaa lainsäädäntövalmistelua ja hallitusohjelmaa silmällä pitäen. Tässä selvityksessähän kävi ilmi se, että Suomessa erityisesti jälkiarviointien osalta ollaan jäljessä muita maita. Vaikka meillä vaikutusarvioinneissa noin ylipäätään on paljon parannettavaa, niin erityisesti sitten näissä jälkiarviointeissa ollaan huomattavasti tasolla kuin monissa muissa maissa. Samaten meillä on puutteita ihan vaikutusarviointien valmistelun osaamisessa samoin kuin sitten resursseissa ja ohjaamisessa, eli se saattaa puuttua myös poliittista tahtoa tehdä näitä vaikutusarvioita. Tällä vaalikaudella hallitusohjelmaan kirjattiin se, että vahvistetaan tietoperusteista päätöksentekoa, ja tässä kohtaa kannattaa huomioda se, että nimenomaan vaikutusarvioinnit ovat yksi tapa lisätä tietoperusteista päätöksentekoa eli sitä, että on tietoa päätöksenteon tukena muun muassa näistä vaikutuksista.

Mitä tulee sitten näiden vaikutusarviointien kehittämiseen, niin olisi tärkeää myös, niin kuin meidän valiokuntamme on huomionut, kehittää sitä, kuinka pehmeitä vaikutuksia arvioidaan. Nimittäin niitäkin voidaan arvioida, ja se on minusta erittäin hyvä uutinen, että sekin on mahdollista. Esimerkiksi on mahdollista arvioida sitä, minkälaisia pehmeitä vaikutuksia vaikkapa työlainsäädännöllä tai työvoimapolitiikalla on. Se on ihan mahdollista, mutta sitä pitäisi enemmän tehdä.

Samoin, niin kuin tässä tuli keskustelussa esille, tarvitaan tilastointia, sen kehittämistä. Esimerkiksi kun lähdetään tekemään isoa opintotukiudistusta, mikä varmasti on tarpeellinen, kuten edustaja Risikko toi esille, niin on kuitenkin hyvin tärkeää, että tällaisen ison lainsäädäntöhankkeen lähtökohtana on riittävästi tilastointia vaikkapa siitä, miten opintotuki, sen taso, on vaikuttanut opiskelijoiden mahdollisuuteen keskittyä opiskeluun, opiskelijoiden jaksamiseen tai velkaantumiseen.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 156/2022 vp

Ja samoin mitä tulee tähän kokeilukulttuuriin, on myöskin tärkeää kehittää sitä, miten kokeillaan. Elikkä ei vain kokeilla, vaan kehitetään sitä, miten tehdään ikään kuin tieteellisesti, tutkimuksellisesti uskottavia, valideja kokeiluja. Sekin on oma kysymyksensä, ja siihen kannattaa panostaa. — Kiitoksia.

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Kiitoksia. — Edustaja Niemi.

17.53 Veijo Niemi ps: Kiitos, arvoisa puheenjohtaja! Käsittelyssä on VTV:n vuosikertomus eduskunnalle 2022. Tarkastusvaliokunnan jäsenenä mutta myöskin eduskunnan tilintarkastajien puheenjohtajana nostan muutamia asioita esille.

Mehän eduskunnan tilintarkastajina tarkastamme myöskin VTV:tä, ja salissahan on nyt todella hyvää käsittelyä ollut tästä asiasta muun muassa valiokunnan puheenjohtaja Alan-ko-Kahiluodon ja monen muun toimesta. Siksi omassa puheenvuorossani nostan osin esille vain pääkohtia VTV:n toiminnasta. Elikkä tällä kohtaa VTV lausuu hyvin ja valtion virastot esittävät pääosin oikeat ja riittävät tiedot. Elikkä nyt he ovat asian ytimessä. Seuraava toimiva hallinto tarvitsee suunnitelmallisuutta ja konkreettisia tavoitteita. Ja lopuksi ennen kaikkea on tämä, missä ehkä voisi sanoa, että hieman VTV:llä oli laivakurssi poissa uralta, mutta nyt he lausuvat: ”Tarkastusvirasto keskittyy lakisäätöisiin tehtäviinsä.” Ja tämä on hyvin tärkeä osio VTV:n toiminnassa. — Kiitos.

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Kiitos. — Ja edustaja Vikman.

17.54 Sofia Vikman kok: Arvoisa puheenjohtaja! Täällä ainakin edustajat Autto ja Koponen ottivat puheeksi perusopetuksemme, peruskoulumme, tilanteen. Pienen Suomen menestys on perustunut korkeaan osaamiseen. Olemme tottuneet ajattelemaan, että Suomi on maailman koulutetuin, maailman osaavin kansa ja meillä osaajia riittää. Tässä viittaankin myös äskeisen kyselytunnin jälkimaininkeihin. OECD:n uusi koulutustasovertailu kuitenkin kertoo karun totuuden. Siinä, missä aiemmin olimme osaamistasossa Yhdysvaltojen ja Etelä-Korean luokassa siellä maailman parhaiden joukossa, olemme nyt pudonneet sinne Turkin ja Chilen sarjaan. Jokainen ymmärtää, että tämä ei ole Suomelle oikea viiteryhmä, ja korkeakoulutettujen osuutta väestöstä on onnistuttava nostamaan.

Pohja tälle meidän osaamiselle kuitenkin luodaan perusopetuksessa. Perusopetus on saatava kuntoon. Meillä ei ole varaa nykyiseen tilanteeseen, jossa noin joka kahdeksas nuori päättää perusopetuksen vailla toisen asteen opinnoissa tarvittavia riittäviä perustaitoja: taitoa lukea, laskea, kirjoittaa. Oppivelvollisuuden pidennyskin valuu hukkaan, jos perusopetusta ei laiteta kuntoon. Keinoja ovat: oppimisen tuki kuntoon, työrauha oppilaille ja opettajille, apua ongelmiin ajoissa esimerkiksi ehdottamamme terapiatakuun toteuttamisella. Jos täällä nyt olisi vielä joku hallituksen ministereistä vastaamassa, niin haluaisinkin kysyä hallitukselta sitä, miksi näihin Suomen menestyksen kannalta oleellisiin asioihin ja ehdotuksiin perusopetuksen kuntoon laittamisessa ei ole tämän hallituksen vahtivuorolla tartuttu.

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Ja edustaja Hoskonen.

17.56 Hannu Hoskonen kesk: Arvoisa puhemies! Vielä pari huomiota tästä tarkastusvaliokunnan hyvästä mietinnöstä.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 156/2022 vp

Todellakin nämä kannustinloukut ovat se asia, joka itseänikin huolestuttaa. Meille on luotu sellainen byrokraattinen järjestelmä esimerkiksi työttömyyden puolelle, että ei se järjestelmä kyllä tätä päivää enää vastaa. Oikeastaan toivoisin sinnekin puolelle sellaista porkkanavaihtoehtoa, en keppivaihtoehtoa, että henkilö, joka hakeutuu töihin oma-aloitteisesti, menestyy siinä linjallaan, löytää töitä, palkittaisiin, kun hän ei ole enää työttömänä vaan on töissä, ja tällä keinolla aktivoitaisiin se ihminen työhön. Tämä kannustinloukku-maailmahan on siitä ikävä, että monelle työttömälle se työttömyys on joissakin olosuhteissa jopa parempi vaihtoehto kuin mennä pienipalkkaiseen työhön.

Mutta nyt kun katsoo tätä meidän Suomen sosiaaliturvajärjestelmää ja varsinkin eläkejärjestelmää, niin sitä eläkejärjestelmään on uudistettu. Nuori, joka menee töihin vaikka 15-vuotiaana, alkaa kerätä itselleen eläketurvaa jo silloin 15-vuotiaana. Aikanaanhan, silloin kun allekirjoittanut meni työelämään, vasta 23-vuotiaana alkoi karttua eläke. Tulipahan melkein 10 vuotta tehtyä siinä töitä ilman eläketurvan karttumista. Siinä mielessä nuoret ovat paremmassa asemassa. Niinhän se pitää ollakin. Näin pitää kannustaa ihmisiä töihin, jos nyt tämän maan velat halutaan maksaa ja ihmisten elintaso parantaa ja ylläpitää ja ennen kaikkea hyvät sosiaali- ja terveyspalvelut ylläpitää. Jos ei ole työpaikkoja, ei ole verotuloja, eikä silloin ole hyviä palveluitakaan. Tämä noidankehähän meillä edessämme aina on.

Velkaantumisesta, arvoisa puhemies, lopuksi vain sen verran, että kotitalouksien velkaantuminen totta kai on valtava ongelma, ja sama koskee valtiota. Kyllä Valtiontalouden tarkastusvirastolla tulevana vuosina aivan varmasti on valtavasti töitä, kun katsotaan, että tätä taloutta pidetään tarkasti. Mutta ei se Valtiontalouden tarkastusviraston hyvydestä tai osaamisesta ole kiinni. Kyllä meidän poliitikkojen eli Suomen eduskunnan pitää nyt saada lisää jäämäkkyyttä tähän toimintaan niin, että yksinkertaisesti alamme tehdä sellaista politiikkaa entistä tehokkaammin, jolla pystytään valtion menoja järkevästi supistamaan ja tulovirtaa kasvattamaan, koska velkaantumismuutos on ollut sillä tasolla yleensäkin — koskee sekä julkista taloutta että yksityistaloutta ja valitettavasti jonkin verran yrityksiäkin — että velkaa on surutta otettu. Nyt kun korko on lähtenyt nousemaan, niin olemme tähän karuun totuuteen heränneet. Mutta uskoakseni tässä voi sanoa sen vanhan totuuden, että kylä se maailma opettaa meitä kävelemään oikeaa vauhtia.

Toinen varapuhemies Juho Eerola: Näin tekee. — Ja edustaja Puisto.

17.59 Sakari Puisto ps: Arvoisa puhemies! Kokeilukulttuuri on hyvin suotavaa, vaikuttavuuden mittaaminen näissä kokeiluissa ja yleensäkin lainsäädäntöhankkeissa. Tarkastusvaliokunnan puheenjohtaja ja asian esittelijä, edustaja Alanko-Kahiluoto nosti kommenttipuheenvuorossaan esiin, miten tieteellistä tutkimusta voisi käyttää vaikuttavuuden mittaamisessa. Näkisin, että tässä tärkeintä on itse asiassa ottaa mukaan tutkijat jo ihan siinä kokeiluiden suunnitteluvaiheessa, koska silloin he pääsevät itse punnitsemaan ja arvioimaan, mitkä ovat ne mittarit ja parametrit, mitä mitataan, mitkä ovat oleellisia, mitkä parametrit korreloivat keskenään, mitkä eivät ja niin edespäin. Tämä on tärkeätä, samoin se, että he itse osallistuvat siihen työhön. Mitä paremmin erilaista dataa pystytään mittaamaan mieluiten reaaliajassa, sitä parempia tuloksia saadaan, ja tutkijat ovat tässäkin avainasemassa.

Edelleen kun puhutaan jälkiarvioinnista, mistä edustaja Alanko-Kahiluoto otti esiin, että Suomessa ollaan tässä heikommassa asemassa verrattuna kansainvälisesti, myös tähän tutkijat pitäisi osallistaa muun työn ohessa alusta loppuun saakka, että nimenomaan he arvi-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 156/2022 vp

oivat näitä erilaisia korrelaatiota. Usein näissä kokeiluissa on ideana se, että niillä on joku laajempi päämäärä, eli tehdään ensin joku kokeilu, mutta sitten tavoitteena on jokin suurempi lainsäädäntöhanke, millä se kokeilu sitten ikään kuin laajennetaan valtakunnalliseksi. Siihen saattaa myös liittyä erilaisia poliittisia näkökohtia, mahdollisesti eturistiriitoja, eri toimijat haluavat nähdä eri lailla nämä asiat, mahdollisesti osa näistä osapuolista on vastustanutkin tätä kokeilua ja ei halua, että se varsinainen suuri hanke menee eteenpäin. Taustalla voi olla myös erilaisia tapahtumia esimerkiksi talouskehityksessä, että talouskehitys on vaikuttanut kokeilun tuloksiin. Jos tutkijat ovat mukana tässäkin, he pystyvät sitten erittelemään, poissulkemaan ja arvioimaan näitä vaikutuksia paljon paremmin.

Keskustelu päättyi.

Eduskunta hyväksyi valiokunnan ehdotuksen kannanotoksi kertomuksen K 21/2022 vp johdosta. Asian käsittely päättyi.